

ИҚБОЛ МИРЗО ПОЭТИК МАҲОРАТИ ХУСУСИДА

Киргизова Гулноза Мамадалиевна

Фарғона давлат университети мустақил
изланувчиси

Аннотация: мақолада Ўзбекистон халқ шоири Иқбол Мирзо шеърӣй маҳорати халқ оғзаки ижоди, мумтоз адабиёт, жаҳон адабиёти анъаналари таъсирида шаклланишига хизмат қилган омил ва воситалар атрофлича таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: поэтик маҳорат, шеърӣй, қофия, миллийлик, вазн, банд, муסיқийлик, оҳангдорлик.

О ПОЭТИЧЕСКОМ МАСТЕРСТВЕ ИКБОЛА МИРЗО

Киргизова Гульноза Мамадалиевна

Независимый исследователь Ферганского
государственного университета

Аннотация: в статье представлен комплексный анализ факторов и средств, способствовавших формированию поэтического мастерства народного поэта Узбекистана Икбала Мирзо под влиянием народного

устного творчества, классической литературы и традиций мировой литературы.

Ключевые слова: поэтическое мастерство, поэтичность, рифма, народность, метр, оркестр, музыкальность, мелодичность.

ON THE POETIC SKILLS OF IQBOL MIRZO

Kirgizova Gulnoza Mamadalievna

Independent researcher at Fergana State University

Abstract: The article provides a comprehensive analysis of the factors and means that served to shape the poetic skill of the people's poet of Uzbekistan Iqbal Mirzo under the influence of folk oral creativity, classical literature, and the traditions of world literature.

Keywords: poetic skill, poetic, rhyme, nationality, meter, band, musicality, melodiousness.

Ўзбек халқ кўшиқларига хос фикр аниқлиги, ифода равонлиги, ўйноқи оҳангдорлик Иқбол Мирзо шеъриятига таъсир кўрсатди. Халқ эртаклари, дostonларининг қаҳрамонлари шоир шеърларида у ёки бу тарзда иштирок этиб, асосий ғоя ва фикр ифодасига хизмат қилади. Баъзан халқ мақоллари, шеър воқелиги учун асос бўлиб хизмат қилади. Ўзбек болалар фольклоридаги мавсум-маросим кўшиқлари таъсирида яратилган рамазон айтиш ва бойчечак билан боғлиқ шеърларда шоир даврнинг долзарб муаммоларини ёритишга эришади.

Шарқ мумтоз адабиётига хос чуқур фалсафий фикр ифодаси, юксак бадиияти Иқбол Мирзо ижоди учун таъсир манбаи вазифасини ўтади. Алишер Навоийга хос ёр қиёфаси тасвирлари, унга бўлган чексиз муҳаббат туйғулари ифодасини ғазал бандлари давомида бошқа ҳаётий воқеалар билан таққослаган ҳолда, даврнинг долзарб муаммоларини акс эттириш, Захириддин Муҳаммад Бобурнинг ёр ва диёр мадҳини сўз такрорлари, эвфоник воситалар орқали халқона услубда ифодалаш, Бобораҳим Машрабнинг ошиқона ва орифона фикрларни ўзакдош сўзлар ҳамда шеърый санъатлар билан моҳирлик билан фойдаланиш орқали тақдим этиш, Муҳаммад Аминхўжа Муқимийнинг ўйноқи оҳангдорлик, равон ифода, содда ибораларда таъсирчан баён этиш анъаналарини ижодий давом эттирган ҳолда бетакрор ижод намуналарини яратди.

Жаҳон адабиёти намояндалари А.С.Пушкин, Ж.Г.Байрон, Г.Гейне ижодига хос жиҳатлардан таъсирланган Иқбол Мирзо шеъриятида муҳаббат тасвирини ижтимоий-сиёсий масалаларга муносабатини ифодалашга восита қилганлигида, ошиқ кечинмаларининг самимий ифодаси табиат тасвири билан уйғун ҳолда акс этганида, ёр қиёфасини пейзаж чизгиси билан уйғунликда тасвирлаганида кўринади. Жаҳон шеъриятининг абадий ва ўлмас мавзуси бўлган муҳаббат талқинидаги анъаналар шоир шеъриятида ҳам “ўқ томир” бўлиб ўтди ва янгича талқинларни топди.

Иқбол Мирзо шеър оҳангдорлигини эвфоник воситалар, рефрен, нақорат, изосиллабизм, параллелизм, анафора, аллитерация ассонансдан маҳорат билан фойдаланиш орқали юзага чиқаради. Муסיқийлик ва оҳангдорлик шеър ғояси, образлар тизими, туйғу-кечинмалар табиати ҳамда шоирнинг танланган воқеликка бўлган муносабатини ёритишга хизмат қилади. Муסיқийлик ва оҳангдорлик шоир шеърларида сатрлар равонлигини,

бандларга оҳанг ёрдамида уюшишини, ўз навбатида бандларнинг мисралар давомида бир мусикий оркестрга бирлашишини таъминлайди.

Фикр ва туйғу уйғунлигини шоир шеърларида киноя, ишора, сарказм, метафорик сўз ва иборалар, қиёс, таққос, ўхшатиш, шеърий санъатлардан фойдаланиш орқали юзага чиқаради. Иқбол Мирзо рамзий образлар воситасида даврнинг долзарб муаммоларига фикр ва туйғу уйғунлигини таъминлаш орқали муносабат билдиради. Образ ва образли ифода таъсирчанлиги, тасвир ҳаётийлиги фикр ва туйғу уйғунлигининг ҳосиласи сифатида юзага чиқади.

Миллийлик Иқбол Мирзо ижодида аввало муаллифнинг ўзи мансуб халқнинг вакили сифатида қалам тебратишида кўзга ташланади. Шунингдек, ушбу жиҳат ўзбекона образларда, Шарқона картиналар ва табиат манзараларид, урф-одат ва қадриятлар тасвирида, муаллифнинг тасвир объектига ёндашуви ҳамда дунёқарашида кўзга ташланади. Ҳар бир образдан токи деталларгача шоир қаламида ўз жозибадорлиги, таъсирчанлигини миллийлик орқали намоён этади.

Қофиянинг шеърий контекстдаги муҳим ўрнини, фикрни янги-янги тафсилотлар билан бойитиб боришини чуқур англаган Иқбол Мирзо ижодида унинг жуфт, кесма, аралаш, эркин ва айланма каби турларида ўринли фойдаланади. Айниқса, шоир кесма ва аралаш қофияларга кўп бор мурожаат қилиб, лирик “мен” кечинмаларидаги изчил ҳамда ғалаёнли туйғуларни оҳанг билан уйғунликдаги ифодасини юзага келтиради. Шоир омонимик ва паронимик қофиялардан фойдаланиб, фикрнинг турли маъно товланмаларини намоён этади.

Бармоқ ва эркин вазннинг кенг имкониятларидан фойдаланган Иқбол Мирзо етти бўғинли туроқланишдан токи ўн икки бўғинли туроқланишли

оҳангдорликнинг турли жиловларини шеърга олиб киради. Шоир шеърларида изометрик туруқланиш фикр ва туйғулар, воқелик, оҳангнинг изчил ривожини таъминласа, эркин туруқланиш асосидаги вазнда лирик “мен” кечинмаларидаги ғалаёнли қарама-қарши туйғуларнинг ўзига хос ифодасига ёрдам беради.

Банд майдонинг имкониятларидан самарали фойдаланган Иқбол Мирзо унинг астрофик ва геометрик кўринишларидан уйғун ҳолда фойдаланади. Шоир иккилик бандланишдан то ўн икки бандланишгача бўлган турлари воситасида даврнинг долзарб муаммоларини, туйғу-кечинмаларнинг бир чизги воситасидаги ёки батафсил тасвирини яратишга эришади. Бунда майдони қанчалик кенг бўлса, тасвирланаётган образ, қўйилаётган муаммо шунчалик батафсил ифодасини топишини англаган шоир мавзу кўламига қараб, банд тизимини танлайди, унга мос туруқланиш ва вазн, қофия ва ритмдан фойдаланди.

Қофиянинг шеърий контекстдаги улкан имкониятларидан самарали фойдаланган Иқбол Мирзо унинг жуфт, кесма, аралаш ва эркин турларидан фойдаланиб, фикрнинг изчил ривожини, оҳангдорликнинг бандлар давомидаги юксалиб бориши, туйғу-кечинмалар ифодасига уйғун бўлишини таъминлайди. Шоир омонимик ва паронимик қофиялардан аксарият ўринларда фойдалангани ҳолда сатрлардаги маъно товланишларини юзага чиқаради.

Иқбол Мирзо шеърларида бармоқнинг етти, тўққиз, ўн бир, ўн икки бўғинли вазнларидан, эркин вазннинг турлича туруқланишларидан ўринли фойдалангани ҳолда, кечинма ва туйғулардаги ҳаяжонли ҳамда ғалаёнли ҳолатларни оҳанг уйғунлигида ифодалашга эришади. Вазннинг фикр таъсирчанлигидаги образнинг ҳаётини ифодасидаги муҳим ўрнини шоир

таъминлашга эришади. Бунинг учун катта ритмик пауза, кичик ритмик пауза, цезура, изосиллабизм, параллелизмнинг оҳанг жиоларидан самарали фойдаланади.

Банд майдони қанчалик кенг бўлса, шеърда тасвирланаётган образ, мавзу, қўйилган муаммо шунчалик кенг ва батафсил ифодаланишини теран англаган шоир иккиликдан токи ўн иккиликкача бўлган бандланишга мурожаат қилади. Шунингдек, банд тизимига мос бўлган туроқланиш, вазн, қофия ҳамда ритмдан фойдаланиб, фикрнинг таъсирчан ифодасини таъминлайди.

Хулоса қилиб айтганда, шоир поэтик маҳоратини такомилида ўзбек халқ оғзаки ижодига хос халқона ўйноқи, содда, оммабоп ифода, Шарқ мумтоз шаъриядаги бадий санъатлар ҳамда тавсир воситаларидан самарали фойдаланиш орқали чуқур фалсафий фикрни юзага чиқариш, Ғарб шеъриядаги мавзу, образ ҳамда реалистик тасвир усули таъсир манбаи вазифасини ўтади. Муסיқийлик ва оҳангдорлик, фикр ва туйғу уйғунлиги, тасвирий ифода ва воситалар миллий қиефа, манзара, картинани ёритишга хизмат этиши Иқбол Мирзо поэтик маҳоратини белгиловчи муҳим жиҳатлардандир. Даврнинг долзарб масалаларини ёритишда қофия, вазн, банд тизимларининг тенг имкониятларидан шоир фойдалангани ҳолда бетакрор, жозибатор, таъсирчан ижод намуналарини яратиб, адабиётимиз ривожига муносиб ҳиссасини қўшди.